

Mariusz Samp

BOLESŁAW CHROBRY

Król Polski,
przyjaciel i wróg cesarzy

BOLESŁAW
CHROBRY

Mariusz Samp

BOLESŁAW CHROBRY

Król Polski,
przyjaciel i wróg cesarzy

Redakcja: Alicja Berman
Korekta: Joanna Dzik
Opracowanie tablic genealogicznych: Łukasz Jędrzejczak
Skład: Igor Nowaczyk

Projekt okładki: Magdalena Wójcik
Redakcja techniczna: Kaja Mikoszevska
Retusz zdjęcia okładkowego: Katarzyna Stachacz

Zdjęcia na okładce i źródła ilustracji: Dolnośląska Biblioteka
Cyfrowa, Wikipedia, Wikimedia Commons, Cyfrowe zbiory
Muzeum Narodowego w Warszawie, Polona.pl
Obraz Michała Byliny *Bolesławowa drużyna* dzięki
uprzejmości Muzeum Wojska Polskiego
Zdjęcie autora: © archiwum prywatne

Producenci wydawniczy:
Anna Laskowska, Magdalena Wójcik, Wojciech Jannasz

Wydawca: Marek Jannasz
© Copyright by Lira Publishing Sp. z o.o., Warszawa 2021
Wydanie pierwsze
Warszawa 2021
ISBN: 978-83-66966-95-6

L I R A
W Y D A W N I C T W O

www.wydawnictwolira.pl

Wydawnictwa Lira szukaj też na:

Druk i oprawa: Pozkal

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	9

ROZDZIAŁ PIERWSZY

U boku wielkiego ojca.....	13

Rodzina Bolesława.....	14

Narodziny upragnionego potomka	19

W niewoli cesarskiej.....	21

Dwie pierwsze żony w życiu Bolesława.....	26

Ślub z Emnildą	31

<i>Dagome iudex</i> a Bolesław Chrobry.....	35

ROZDZIAŁ DRUGI

Trudne rządów początki.....	43

Konflikt z Odą.....	44

Wyprawa na Brennę (992) i stosunki polsko-ruskie	49

Interwencja na Połabiu (995) i spotkanie z Ottonem III.....	53

ROZDZIAŁ TRZECI

Przełomowy rok tysięczny	57

Misja św. Wojciecha.....	58

Zjazd gnieźnieński.....	62

Bolesław Chrobry w Akwizgranie?	75

Śmierć Ottona III i koniec marzeń o trwałej współpracy polsko-niemieckiej.....	79

ROZDZIAŁ CZWARTY

Wybuch konfliktu z Henrykiem II.....	85
Walka w Rzeszy o spuściznę po Ottonie III.....	86
Ofensywa piastowska na Połabiu.....	89
Niefortunny zjazd w Merseburgu.....	93
Opanowanie Pragi — Bolesław Chrobry u szczytu potęgi.....	99

ROZDZIAŁ PIĄTY

Zmagania na Połabiu w 1003 roku.....	107
Wsparcie militarne dla Henryka ze Schweinfurtu.....	108
Miśnieńska eskapada.....	110

ROZDZIAŁ SZÓSTY

Wyparcie Piastów z Czech i Połabia (1004) — największa klęska militarna Bolesława Chrobrego.....	115
Nieudany rajd zimowy Henryka II.....	116
Zamiana ról i klęska Piasta w Czechach.....	118
Upadek Budziszyna i koniec fatalnej serii.....	122

ROZDZIAŁ SIÓDMY

Wielka wyprawa niemiecka na Polskę (1005).....	127
Początek wojny.....	128
Krwawa bitwa pod Krosnem Odrzańskim i pokój poznański.....	130

ROZDZIAŁ ÓSMY

Aktywność militarna Bolesława Chrobrego w latach 1007–1013.....	137
Odzyskiwanie strat i spektakularne zwycięstwo Piasta.....	138
Mężna obrona Śląska w 1010 roku.....	141
Upragniony pokój.....	144

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY

Ostatnie zmagania polsko-niemieckie.....	147
Udane działania defensywne (1015)	148
Powtórka z historii i pokój w Budziszynie (1018)	153

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY

Stosunki Bolesława Chrobrego z Rusią.....	163
Misja św. Brunona z Kwerfurtu u Pieczyngów.....	164
Przymierze ze Światopełkiem Przeklętym.....	168
Fiasko wyprawy interwencyjnej na Rusi (1013)	172
Zamiana ról — przebieg wydarzeń 1017 roku	175
Sądna bitwa — Wołyń nad Bugiem (22 lipca 1018 roku)	179
W bogatym Kijowie	190
Bolesław Chrobry bigamistą?.....	194
Delegacja Chrobrego w Konstantynopolu.....	201
Odwrót wojsk polskich.....	203

ROZDZIAŁ JEDENASTY

Koronacja i kres rządów.....	209
Ostatnie lata panowania Bolesława	210
W trosce o zbawienie duszy	214
Wywyższenie koroną.....	222
Śmierć i pochówek.....	233
Nowy dziedzic i król.....	238
Zakończenie.....	243
Tablice genealogiczne	249
Przypisy.....	259
Wybrana bibliografia.....	309

WSTĘP

Postaci Bolesława Chrobrego nie trzeba chyba nikomu przedstawiać. Na jego temat napisano już sporo różnych opracowań. I trudno się dziwić, Bolesław był bowiem władcą nietuzinkowym, co przyznawali już jego współcześni. Pomimo niemałych osiągnięć historiografii i postępu badań nad najwcześniejszymi dziejami państwa polskiego o synu Mieszka I wiadomo jednak w sumie nie za dużo. Wiele momentów z życia pierwszego króla Polski pozostaje owianych tajemnicą, a pewne pytania nadal domagają się jednoznacznej odpowiedzi. Pisząc biografię Bolesława, trzeba mieć to wszystko na względzie.

Prezentowana publikacja ma charakter popularnonaukowy, a jej głównym celem jest przypomnienie i przybliżenie sylwetki Bolesława Chrobrego. W miarę możliwości ograniczono aparaturę naukową. Dociekliwy czytelnik na końcu książki znajdzie bibliografię pomocną przy studiowaniu zagadnień, które podczas lektury w sposób szczególny go zainteresowały, a nie zostały wyczerpane w niniejszej publikacji. Każdy znajdzie w opracowaniu coś dla siebie. Miłośnicy militariów z wypiekami na twarzy będą mogli śledzić przebieg kolejnych działań zbrojnych z udziałem wojowniczego Piasta. Pasjonaci dziejów politycznych będą mieli doskonałą okazję, by przyrzeć się politycznym i dyplomatycznym zdolnościom

i osiągnięciom króla. Niemało uwagi poświęcono także stosunkowi monarchy do Kościoła oraz wielu innym kwestiom, które znalazły odbicie w źródłach.

Biografia Bolesława I byłaby niepełna, gdyby zabrakło w niej informacji dotyczących jego życia prywatnego. Chcąc opisać relacje międzyludzkie i wniknąć w osobowość opisywanej postaci, autor musiał często posiłkować się domysłami. Starał się w ten sposób wypełnić występujące w materiale źródłowym luki, a tych — jak przekona się Czytelnik w dalszej części narracji — jest bardzo wiele.

Prezentowany tekst jest w założeniu biografią próbującą uchwycić wszystkie aspekty życia i działalności pierwszego króla na tronie Polski. Gros rozważań poświęcono militarnej i politycznej działalności Bolesława Chrobrego, co winno pomóc w określeniu tego, jakim był władcą i wodzem. Dołożono starań, aby zaprezentować także inne fakty z życia Bolesława. Dzięki temu można się dowiedzieć, jakim był człowiekiem, mężem i ojcem.

Książka składa się z 11 rozdziałów. Pierwszy z nich zaznajamia z dzieciństwem i młodością tytułowego bohatera, opowiada też o jego trzech pierwszych małżeństwach. Drugi rozdział zawiera opis początkowego etapu rządów Bolesława Chrobrego, gdy był skonfliktowany m.in. ze swą macochą Odą i przyrodnimi braćmi. Kolejny traktuje o przyczynach, przebiegu i skutkach osławionego zjazdu gnieźnieńskiego z 1000 roku. W rozdziałach 4–9 szczegółowo

omówiono aktywność militarną Bolesława podczas jego zmagania z Niemcami i ich sojusznikami. Dalej przedstawiono dzieje stosunków polsko-ruskich do 1018 roku. W tej części tekstu skupiono się nie tylko na kwestiach dotyczących prowadzenia wojny, ale również ukazano tło obyczajowe (sprawa romansu z księżniczką ruską Przedslawą). W ostatnim rozdziale scharakteryzowano schyłkowe lata rządów króla i omówiono temat jego koronacji. Zakończenie książki to podsumowanie wcześniejszych rozważań na temat Bolesława.

Niniejsza publikacja nie powstałaby, gdyby nie przekazy pisane wzmiankujące o Bolesławie Chrobrym. Najważniejszym źródłem jest w tym kontekście kronika merseburskiego biskupa Thietmara, naocznego świadka wielu wydarzeń z udziałem Bolesława. Analizując informacje zawarte w tym dziele, należy być jednak niezwykle czujnym i ostrożnym, jej autor bowiem, mówiąc najogólniej, nie lubił władcy piastowskiego i jego poddanych. Nieco bardziej bezstronne są pozostałe przekazy niemieckie, w tym roczniki i żywoty. W pracy wykorzystano również źródła powstałe na Rusi (*Powieść minionych lat*) i w Czechach (*Kosmasa Kronika Czechów*). Nie zapomniano także o rodzimych relacjach pisanych z *Kroniką polską* Galla Anonima na czele.

Portrety Mieczysława i Bolesława Chrobrego
(według Aleksandra Lessera, 1830–1884)

ROZDZIAŁ PIERWSZY

U BOKU
WIELKIEGO
OJCA

Rodzina Bolesława

Historia Polski obfituje w wiele ważnych momentów. Przełomowy dla najstarszych dziejów naszego państwa okazał się rok 966. Ówczesny książę Polan, Mieszko I, postanowił wówczas przyjąć chrzest. Dostępne źródła narracyjne nie podają, jakie przyczyny skłoniły go do porzucenia wiary przodków i przyjęcia zasad nowej wiary. Niektóre kroniki wskazują, że decydującą rolę w konwersji Mieszka odegrała jego chrześcijańska żona Dobrawa (Dąbrówka). Zdaniem najstarszego polskiego kronikarza Anonima zwanego Gallem, piszącego na początku XII stulecia, Dobrawa początkowo nie chciała ślubu z księciem piastowskim, jednak później zmieniła zdanie, gdy przyrzekł jej, iż zostanie chrześcijaninem. W konsekwencji „pani owa — jak relacjonował Gall — przybyła do Polski z wielkim orszakiem dostojników świeckich i duchownych, ale nie pierwszej podzieliła z nim łożę małżeńskie, aż pozwoli a pilnie zaznajamiając się z obyczajem chrześcijańskim i prawami kościelnymi, wyrzekł się błędów pogaństwa i przeszedł na łono matki-Kościola”^{1*}.

W podobnym duchu na poczynania Dobrawy spoglądał niemal współczesny opisywanym wydarzeniom biskup merseburski Thietmar (975–1018). Według niego Dobrawa, „widząc swego małżonka

* Przypisy oznaczone cyframi znajdują się na końcu książki.

pograżonego w wielorakich błędach pogaństwa, zastanawiała się usilnie nad tym, w jaki sposób mogłaby go pozyskać dla swojej wiary. Starła się go zjednać na wszelkie sposoby, nie dla zaspokojenia trzech żądz tego zepsutego świata, lecz dla korzyści wynikających z owej chwalebnej i przez wszystkich wiernych pożądanej nagrody w życiu przyszłym.

Umyślnie postępowała ona przez jakiś czas zdrożnie, aby później móc długo działać dobrze. Kiedy mianowicie po zawarciu wspomnianego małżeństwa nadszedł okres wielkiego postu i Dobrawa starała się złożyć Bogu dobrowolną ofiarę przez wstrzymanie się od jedzenia mięsa i umartwianie swego ciała, jej małżonek namawiał ją słodkimi obietnicami do złamania postanowienia. Ona zaś zgodziła na to w tym celu, by z kolei móc tym łatwiej zyskać u niego posłuch w innych sprawach. Jedni twierdzą, iż jadła ona mięso w okresie jednego wielkiego postu, inni zaś, że w trzech takich okresach².

Dobrawa przybyła do Polski najpóźniej w 965 roku. Urodziła się około 930 roku, a więc mniej więcej w tym samym czasie co Mieszko I. Jej ojcem był książę czeski — Bolesław I Srogi. Imię i pochodzenie jej matki nie są znane. O dzieciństwie i młodości księżniczki nie wiadomo praktycznie nic. Zazwyczaj tego typu informacje nie pojawiały się w ówczesnych przekazach pisanych. Możliwe, że odebrała staranne wykształcenie, podobnie jak wiele księżniczek w tym czasie³.

Ślub Mieszka i Dobrawy odbył się w 965 roku. W starszej historiografii uważano, że miał on miejsce gdzieś na terenie Czech, przypuszczalnie w Pradze. Obecnie jednak przeważa opinia, iż ceremonię ślubną obserwowali głównie mieszkańcy Polski w nieznanym dziś bliżej grodzie w Wielkopolsce.

Małżeństwo Dobrawy i Mieszka było typowym małżeństwem politycznym. Poprzedził je układ polsko-czeski, którego zawarcie historycy datują na rok 964. Zgodnie z tym układem Mieszko I zobowiązał się przyjąć chrzest. Bolesław Srogi z kolei obiecał udzielić pomocy militarnej Mieszkowi w jego konflikcie z Wioletami, z którymi ten walczył około 963 roku i doznał dwóch sromotnych porażek. Czy były jeszcze jakieś inne postanowienia omawianego układu, z powodu braku źródeł trudno powiedzieć⁴.

Po ślubie Mieszko i Dobrawa osiedli najprawdopodobniej w Poznaniu. Tutaj bowiem archeolodzy odkryli pozostałości monumentalnego zespołu pałacowo-sakralnego, którego przebudowę rozpoczęto w latach sześćdziesiątych X wieku. Można przypuszczać, że Piast zainicjował te roboty, by jego żona miała gdzie mieszkać. W pozostałych grodach polskich w tym czasie nie było najprawdopodobniej odpowiednich ku temu warunków⁵.

Jak wyglądało pożycie małżonków, można jedynie zgadywać. Ze związku z Dobrawą Mieszko doczekał się przynajmniej dwojga dzieci: syna Bolesława i córki Świętosławy-Sygyrydy. Nic pewnego nie

wiadomo natomiast o ewentualnym potomstwie Mieszka z żon pogańskich. Według wspomnianego już wcześniej Galla Anonima miał ich ponoć aż siedem! Należy jednak pamiętać, iż zwyczaj poligamii był dość rozpowszechniony wśród ówczesnych plemion pogańskich, choć liczba żon podana przez Anonima może być jednocześnie nieco przesadzona⁶. Tak naprawdę niepodobna rozstrzygnąć, czy Mieszko doczekał się chociaż jednego dziecka z tych związków. Rzecz jasna po przybyciu Dobrawy księżę oddalił z dworu wszystkie pogańskie żony. Gdyby tego nie zrobił, naraziłby na szwank swoją reputację, a obcy kronikarze (głównie niemieccy) skrupulatnie odnotowałyby to w swoich dziełach. Mieszko, jak można przypuszczać, doskonale zdawał sobie sprawę z tych uwarunkowań i postąpił tak, jak tego od niego oczekiwano.

Najpóźniej w 972 roku Mieszkowi I urodziła się córka — Świętosława-Sygyryda. Jej życiorys, a zwłaszcza najwcześniejsze lata życia, jest mało znany. Przypuszcza się, iż otrzymała imię po swojej babce, a zarazem matce Mieszka, żonie Siemomyśla. Istnieje też teoria, iż Mieszko nadał córce imię po jednej z pogańskich żon. Między 980 a 984 rokiem księżę wydał Świętosławę za króla Szwecji, Eryka Zwycięskiego. Było to typowe małżeństwo polityczne. Zawiązany dzięki niemu sojusz polsko-szwedzki był wymierzony bezpośrednio w Duńczyków, którzy chcieli kosztem Piastów rozciągnąć swoje wpływy na Pomorzu.

Świętosława urodziła Erykowi przynajmniej dwoje dzieci: córkę Holmfrydę Eriksdotter oraz syna Olafa Skötkonunga. W 995 roku Olaf przejął władzę w Szwecji po śmierci ojca.

Po śmierci Eryka Świętosława wyszła za mąż za króla Danii i Norwegii, Swena Widłobrodego. Dostępne źródła sugerują, iż królowa doczekała się z tego związku dwóch córek (Estrydy i Świętosławy) oraz dwóch synów: Haralda II Svenssona (króla duńskiego w latach 1014–1018) oraz Kanuta Wielkiego (króla Danii, Norwegii i Anglii)⁷.

W literaturze popularnonaukowej można niekiedy spotkać się z twierdzeniem, iż Mieszko I miał jeszcze jedną córkę — Adelajdę — żonę księcia Węgier, Gejzy, matkę św. Stefana. W niektórych późnośredniowiecznych źródłach Adelajda figuruje również jako siostra Mieszka. Już w XIX wieku wskazywano na fikcyjność tej postaci, choć nie wszyscy badacze zgodzili się z taką interpretacją. S. Zakrzewski sądził, że Adelajda, jako córka Mieszka i Dobrawy, pojawiła się na świecie między 968 a 969 rokiem. Jakiś czas później wydano ją za mąż za Geję, lecz po pewnym czasie przepędzono ją z dworu węgierskiego. W opinii badacza Piastówna miała następnie poślubić brata Gejzy — Michała, któremu urodziła synów Vazula i Władysława Łysego⁸. Obecnie historycy przychylają się do zdania, iż matką św. Stefana była księżniczka węgierska Sarolta, Adelajda zaś tak naprawdę nigdy nie istniała⁹.

Pierwszy król Polski zasłużył na miano władcy nietuzinkowego.
Jednak jego droga do korony nie była łatwa...

Bolesław Chrobry objął rządy po śmierci ojca, Mieszka I, w 992 roku. O władzę musiał walczyć z macochą i przyrodnimi braćmi, których ostatecznie wypędził z kraju. Wspierał chrystianizację Polski, prowadził ekspansywną i wojowniczą politykę. Przez wiele lat zabiegał o królewską koronę, którą zdobył dopiero w 1025 roku.

Autor stara się przedstawić Bolesława nie tylko jako wielkiego wodza, ale też jako mężczyznę z krwi i kości. Jakim był człowiekiem, mężem i ojcem? Życie prywatne pierwszego króla Polski jest równie barwne jak jego polityczne zmagania, pełne namiętności i wielkich ambicji.

MARIUSZ SAMP – historyk, doktor nauk humanistycznych. Publicysta i współtwórca portalu historycznego Przezwieki.pl. Autor książek popularnonaukowych, m.in. „Kazimierza Odnowiciela”, wydane nakładem Liry.

www.wydawnictwolira.pl

LIRA
WYDAWNICTWO

Patronat medialny:

HISTORIA
.ORG.PL

ISBN: 978-83-66966-95-6

cena: 42,99 zł
(w tym 5% VAT)